

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

SERDAR TUZLUCA BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2022/5097

Karar Tarihi : 4/11/2025

Başkan : Başri BAĞCI
Üyeler : Yıldız SEFERİNOĞLU
Kenan YAŞAR
Ömer ÇINAR
Metin KIRATLI
Raportör : Burak TOPALOĞLU
Başvurucu : Serdar TUZLUCA
Vekili : Av. Murat SADAK

I. BAŞVURUNUN ÖZETİ

1. Başvuru, adli yardım talebinin reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

2. Başvurucu, cismani zararı nedeniyle adli yardım talepli maddi ve manevi tazminat davası açmıştır.

3. Başvurucunun adli yardım talebi İstanbul 18. Asliye Hukuk Mahkemesinin 22/12/2021 tarihli ara kararıyla reddedilmiştir. Kararın gerekçesinde; başvurucunun sigortalı olarak çalıştığını, dava harç ve masraflarını ödeme gücünden yoksun olduğunu, adli yardım koşullarının oluştuğunu kanıtlayacak şekilde istemine uygun başkaca bir belge sunmadığı belirtilmiştir. Başvurucu; aktif Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kaydı olmadığı, gözünden yaralanması sonucu çalışma gücünü kaybettiği gerekçesiyle karara itiraz etmiştir. İtiraz mercii olan İstanbul 19. Asliye Hukuk Mahkemesi, itirazın reddine kesin olarak karar vermiş; kararda her ne kadar başvurucunun SGK kaydı mevcut değilse de Gelir İdaresi Başkanlığında yapılan sorgulamada aktif mükellef kaydı bulunduğunu vurgulamıştır.

4. Başvurucu, adli yardım talebinin reddedilmesine dair karara karşı yaptığı itirazın reddine ilişkin kararı 31/12/2021 tarihinde öğrendikten sonra 13/1/2022 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

5. Başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

II. DEĞERLENDİRME

6. Ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvuruçunun adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

7. Başvuruçucu, mali durumuna ilişkin sunduğu belgelerin dikkate alınmadığını ve ödeme gücünden yoksun olduğunu belirterek adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.

8. Öncelikle başvuruçunun ara kararı niteliğinde olan adli yardım talebinin reddedilmesine dair karara karşı yaptığı itirazın reddine ilişkin karara yönelik başvurusunun 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da öngörülen kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığı değerlendirilmelidir.

9. Anayasa Mahkemesi söz konusu değerlendirmeyi somut başvuruya benzer nitelikteki *Tacettin Ceylan* ([GK], B. No: 2017/39062, 10/11/2021) kararında yapmıştır. Anılan kararda esası devam eden yargılamada adli yardım talebinin reddine ilişkin karara karşı yapılan bireysel başvurunun salt adli yardım talebinin reddi yönünden mahkemeye erişim hakkı kapsamında incelenebileceğini belirterek başvuruyu kabul edilebilir bulmuştur. Somut başvuruda da bu karardan ayrılmayı gerektiren bir husus bulunmamaktadır.

10. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

11. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsurudur (*Özbakım Özel Sağlık Hiz. İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti.* [2. B.], B. No: 2014/13156, 20/4/2017, § 34).

12. Mahkemeye erişim hakkı, bir uyumsuzluğu mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyumsuzluğun etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına gelmektedir. Kişinin mahkemeye başvurusunu engelleyen veya mahkeme kararını anlamsız hâle getiren, bir başka ifadeyle mahkeme kararını önemli ölçüde etkisizleştiren sınırlamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (*Özkan Şen* [2. B.], B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52).

13. Başvuruçunun adli yardım talebinin reddedilmesi sonucu mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahalede bulunulduğu açıktır. Mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahale Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde Anayasa'nın 36. maddesinin ihlalinin teşkil edecektir. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen, kanun tarafından öngörülme, haklı bir sebebe dayanma, ölçülülük ilkesine aykırı olmama şartlarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

14. İstanbul 18. Asliye Hukuk Mahkemesinin 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 334. ve devamı maddelerini esas alarak verdiği ret kararına göre yapılan müdahalenin kanun tarafından öngörülme ölçütünü karşıladığı anlaşılmıştır. Başvuruçunun harç ve diğer yargılama giderlerini ödemekle yükümlü kılınması mahkemeye erişim hakkının doğasından kaynaklanan ve anayasal açıdan meşru olan

amaçlara dayanmaktadır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim* [1. B.], B. No: 2017/21882, 10/2/2021, § 45).

15. Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında dikkate alınacak ölçütlerden biri olan ölçülülük, hukuk devleti ilkesinden doğmaktadır. Hukuk devletinde hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması istisnai bir yetki olduğundan bu yetki ancak durumun gerektirdiği ölçüde kullanılması koşuluyla haklı bir temele oturabilir. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin somut koşulların gerektirdiğinden daha fazla sınırlandırılması kamu otoritelerine tanınan yetkinin aşılması anlamına geleceğinden hukuk devletiyle bağdaşmaz (AYM, E.2013/95, K.2014/176, 13/11/2014).

16. Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen müdahalenin amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılma istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir (AYM, E.2011/111, K.2012/56, 11/4/2012; E.2016/16, K.2016/37, 5/5/2016; *Mehmet Akdoğan ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 38; *Emrah Yayla* [GK], B. No: 2017/38732, 6/2/2020, § 68).

17. Mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçülülüğü bağlamında ilk değerlendirilmesi gereken husus elverişlilik kriteridir. Başvurucunun harç ve yargılama gideri ödemekle yükümlü kılınmasının gereksiz yere dava açılmasını önleme amacına ulaşılması yönünden elverişli bir araç olduğu açıktır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 50).

18. İkinci olarak müdahalenin gereklilik kriterini sağlayıp sağlamadığı incelenmelidir. Gereklilik, mahkemeye erişim hakkını en az zedeleyen aracın seçilmesini ifade etmektedir. Yargısal başvurularda ilgililerin harç ve diğer yargılama giderlerini ödemekle yükümlü kılınmasının mahkemeye erişim hakkını kısıtladığı tartışmasıdır. Bununla birlikte harç ve yargılama giderlerini ödeme yükümlülüğünün doğduğu ana göre müdahalenin derecesi değişebilmektedir. İlgilinin daha yargılanmanın başında yargılama giderlerini ödemekle yükümlü tutulması ile yargılanmanın sonunda yargılama giderlerini ödeme mahkûm edilmesi arasında müdahalenin ağırlığı bakımından önemli bir fark yoktur. Yargılama giderlerinin dava şartı olarak öngörülmesinin davanın esası karara bağlandıktan sonra kişinin yargılama giderini ödemekle yükümlü kılınmasına nazaran mahkemeye erişim hakkına daha ağır bir müdahale teşkil edeceği kuşkusuzdur. Bu sebeple yargılama giderlerini ödeme yükümlülüğünün yargılanmanın sonuna ötelenmesinin hakka daha hafif bir müdahale teşkil etmesi sebebiyle tercihe şayan bir yöntem olduğu söylenebilir (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 51).

19. Ekonomik ve sosyal durumları itibarıyla yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olan kişilerin sözü edilen masrafları davanın başında veya herhangi bir aşamasında ödemekle yükümlü tutulmaları mahkemeye erişimlerini imkânsız hâle getirebilir veya önemli ölçüde zorlaştırabilir. Adli yardım kurumunun tarafların talep ve delillerini ileri sürme, iddialarını ispat etme imkânlarını kolaylaştırarak bu suretle yargısal süreçte etkili şekilde katılımlarını sağladığı, böylece mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahaleyi daha dengeli hâle getirdiği görülmüştür. Bunun yanında kanun yollarına başvurma açısından ödeme gücü olmayan kişilerin gerekli harç ve masraflardan muaf tutulmaları kanun yollarının etkin bir şekilde kullanılması açısından önemlidir (*İsmail Uğur* [1. B.], B. No: 2019/14623, 16/11/2022, § 61).

20. Dava açılırken veya yargılama sırasında taraflardan birine yükletilen harç ve diğer yargılama masraflarının miktarı, ilgilinin ödeme kabiliyeti ve kısıtlamanın getirildiği dava aşaması mahkemeye erişim hakkı yönünden dikkate alınması gereken hususlardır. Bu açıdan somut olayın koşullarında ölçülülük incelemesi yapılırken mahkeme tarafından ödenmesi istenen harç ve yargılama giderlerinin başvuruca aşırı bir külfet yükleyip yüklenmediği, bu yükümlülüğün kaldırılmasının yolu olan adli yardımla ilgili verilen ret kararının gerekçesinin yeterli olup olmadığının da değerlendirilmesi gerektiği açıktır (*İsmail Uğur*, § 62).

21. 6100 sayılı Kanun'un 336. maddesinin (2) numaralı fıkrasında adli yardım talebinde bulunan kişinin yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Ancak 6100 sayılı Kanun'un 334. maddesinde de adli yardım talebinde bulunanlar için öngörülen söz konusu zorunluluğun temel hak ve özgürlükler bağlamında her somut olayın özelinde kişilerin durumu dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Kuralda öngörülen bu şartın bahsedilen durumlar dikkate alınmadan kategorik olarak uygulanması kişilerin mahkemeye erişimlerine ölçsüz bir sınırlama getirebilir (*İsmail Uğur*, § 63).

22. Somut olayda başvurunun adli yardım talebi ara kararıyla reddedilmiştir. Başvurucu, taraflarca hazırlama ilkesine ve adli yardım talebinde bulunan kişilerin mali durumlarına ilişkin belgeleri mahkemeye sunma zorunluluğuna uygun olarak adli yardım talebinin kabul edilmesine ilişkin açıklamaları yapıp belgelerini sunmuştur. Bu bağlamda başvuruca; mal varlığı bulunmadığını, gelir getirici bir işte çalışmadığını belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur. Başvurucu dava dilekçesinde adli yardım talebine dayanak olarak taşınmaz ve taşınır mal varlığı olmadığına dair belgelerini ibraz etmiştir. Başvurucu, ayrıca adli yardım talebinin reddi kararına itiraz ederken cismani zararı nedeniyle çalışma hayatının sona erdiğini belirtmiş, aktif çalışması olmadığına dair SGK hizmet dökümü belgesini de eklemiştir.

23. Başvurunun adli yardım talebine ilişkin sunduğu belgeler bir bütün olarak değerlendirilmemiş, sadece aktif mükellef kaydı bulunduğu gerekçesiyle başvurunun adli yardım talebi reddedilmiştir. Başvurunun ödeme gücünün olmadığına ilişkin iddiasının doğruluğu araştırılmadan, ibraz ettiği belgeler bütün olarak değerlendirilmeden adli yardım talebinin reddedilmesi suretiyle mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin orantılı olduğu söylenemez. Bu itibarla bu durumun başvuruca üzerinde aşırı bir yük oluşturduğu ve yapılan müdahalenin ölçsüz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

24. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

III. GİDERİM

25. Başvurucu, ihlalin tespiti ile 150.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

26. Başvuruda tespit edilen anayasal hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar ve zorunluluk bulunmaktadır. Anayasa'nın 148. ve 153. maddeleri ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu

ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. ve 66. maddeleri uyarınca ihlal kararının gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatıp Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirtilen ilkelere ve gerekçelere uygun biçimde yürütülecek yargılama sonunda hak ihlalinin nedenlerini gidererek yeni bir karar vermektir (yeniden yargılama konusunda bkz. *Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)* [1. B.], B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

27. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli bir giderim sağlayacağı anlaşıldığından tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

IV. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÖNE,

B. Mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun iş bölümü kararı gereği İstanbul 39. Asliye Hukuk Mahkemesine (E.2022/430) iletilmek üzere İstanbul 18. Asliye Hukuk Mahkemesine (E.2021/336) GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,

F. 40.000 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

G. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 4/11/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.